

LOKALARKIVERNE I HØRNING OG VENG

ÅRSSKRIFT 2019

31. årgang

Tidligere numre af årsskrifterne, pris 10 kr. alle numre 100 kr. enkelte udsolgte.

			<i>Der udkom ikke årsskrift i 2001.</i>	
	<p>Vil du være medlem af Støtteforeningen eller har du materiale, som du er i tvivl om kan have interesse for arkiverne, så kontakt en af ovenstående. Som medlem af Støtteforeningen har du gratis adgang til alle museer og arkiver under Museum Skanderborg. Årligt kontingent kr. 125- kan indbetales på konto 1551- 0006 750 281.</p>			

Indholdsfortegnelse

ÅRETS GANG I HØRNING	3
... OG I VENG	4
SAVVÆRKER	5
Hårby Savværk	5
Nørre Vissing savværker	11
Soballe Savværk	14
Hårby Ny savværk	17
Savværker i Hørning	18
VAGN'S erindringer	21
ANSGAR fortæller	23
"Blegind Pæ Rask"	23
NÅR MAN sætter sig op mod lovgiverne... ..	24
EN BLODIG HISTORIE fra Sophiendal	25
BYGNINGER og GADEPARTIER i Hørning	27
FÆRGESTEDET ved Stilling-Solbjerg sø	35
HJELMSLEV HERRED	37
FACEBOOK	40
HØRNING OG VENG for 50 år siden - 1969	41
HØRNING OG VENG for 100 år siden - 1919	42
KONTAKT ARKIVERNE	43

Forsidebilledet er Carsten Munk Pedersen, Højgård i Nørre Vissing og hans mor, Betty, begge travlt optaget af havearbejde..

Carstens far, Kristian Munk Pedersen, var en "Ole-Opfinder". Og hvad var mere ligetil, end at lade hans drenge hjælpe til!! Det gjorde de også gerne, især hvis der blev stillet ekstra trækraft til "rugbrødsmotoren". Carsten fortalte ved fortællecafeen i Veng i foråret 2019 om sin barndom og voksentilværelse på slægtsgården. Han medbragte mange billeder, som blev overdraget til arkivet, bl.a. forsidebilledet..

Fotos. Hvor fotograf ikke er angivet er fotos fra Veng eller Hørning Lokalklav.

ÅRETS GANG I HØRNING

Af Kjeld Nielsen, Hørning

Et helt bestemt spørgsmål kommer ofte, når vi bevæger os rundt i byen: "Flytter I snart?"

Og vores svar er: "Ja, det vil vi også gerne vide".

Alle kan se, at det ville være dejligt at få arkivet flyttet op over biblioteket, hvor der er elevator op til førstesalen.

I øjeblikket er det sådan, at to af de faste hjælpere på arkivet ikke kan forcere den lange trappe, som fører ned til det nuværende arkiv på Højboskolen. De (og vi) venter med længsel på flytningen. Også Højboskolen venter, for de har længe planlagt, hvad arkivets lokaler kan bruges til, og de har hårdt brug for mere plads. Det ser dog ud til, at hele overetagen på biblioteket skal sagsbehandles under ét, og derfor må vi afvente, at det bliver kort gennem udvalg og byråd.

Vi har i årene 2016 – 2018 kort kurser i slægtsforskning på Hørning bibliotek. Det er blevet til 10 kurser med i alt 60 – 65 deltagere. Nu har vi aftalt med biblioteket, at vi holder en pause, men hvis der kommer forespørgsler, er vi klar igen.

Det daglige arbejde i arkivet går på at forbedre det, som vi har lavet tidligere. Det hænger sammen med, at vores registreringssystem, Arkibas, hele tiden bliver forbedret og udbygget, så det kræver også noget af os for at udnytte alle mulighederne.

Noget nyt i år er, at vi kan vedhæfte større dokumenter og bøger til registreringen. Det har muliggjort, at man nu kan læse alle vores årsskrifter på "arkiv.dk", og også bogen "Hørning i gamle dage" er tilgængelig.

Vi har hele tiden behov for at opgradere eller forny vores edb-udstyr, og vi er glade for, at de ca. 160 medlemmer i Støtteforeningen giver os det økonomiske fundament, som sikrer, at vi kan udføre vores opgaver. Tak for det!! Det er med til at skabe ordentlige arbejdsforhold for de frivillige hjælpere på begge arkiver.

Også en tak til de frivillige hjælpere i Veng og Hørning. Det er dem, som scanner billeder, registrerer indkomne afleveringer og laver alt det andet, som skal gøres, for at arkivet fungerer. Og sluttelig en tak til Skanderborg Historiske Arkiv og Museum Skanderborg for den støtte, som vi får herfra.

... OG I VENG

Af Peter Mortensen, Nørre Vissing

Når du står med dette nye Årsskrift i hånden, er der gået endnu et år i arkivet. Et år uden store omvæltninger, men med travlhed. Desværre havde vi en lang periode på næsten 3 måneder, hvor vi ikke havde adgang til vores e-mail. Beklager over for jer, som har skrevet til os, og som vi ikke har kunnet svare. Skriv gerne igen.

Arkiv.dk bliver stadig udviklet, så nye ting kommer til. I 2019 er der blevet åbnet for at vise dokumenter på siden. Det har betydet, at alle lokalarkivets årsskrifter nu kan ses på Arkiv.dk. Vi har også lagt nogle beretninger og skrifter op, i skrivende stund godt 40. Gå ind på Arkiv.dk og find mange gode billeder, historier og skrifter fra dit lokalområde.

Kulturaften 2018: Kirken, arkivet, spejderne, Mesing Borgerforening og Forsamlingshus var gået sammen om et fælles arrangement. Arkivet viste gammelt håndværktøj og gamle billeder fra håndværkerne i vores område. I et hjørne var der opstillet et par computere, gæsterne kunne så få en lille guide i, hvordan man bruger Arkiv.dk. Et vellykket arrangement med 100 deltagere.

Arkivernes dag: Vi markerede 150 året for jernbanens indtog i Horning og Skanderborg. Selv om banelinjen ikke går gennem vores område, har det haft nogen betydning lokalt. To af de frivillige i arkivet, Flemming Schreiber Pedersen og Peter Mortensen, har begge arbejdet ved banen tidligere. De fortalte om deres virke ved DSB. Derefter var der kaffe og kage samt åbent i arkivets lokaler. Igen en velbesøgt dag med 58 gæster. Flot.

Fortælle Café: Vi har afholdt tre fortælle-caféer. Først i oktober 2018 fortalte Birgitte Rolskov levende om sin farfar sognerådsformand Johannes Rolskov, Nr. Vissing. I februar var det Carsten Munk-Pedersen, der fortalte om sin familie på Højgård i Nr. Vissing. I marts var det Søren Erik Pedersen, som kom og fortalte om sin opvækst i Foerlev og sit liv på Højbogård i Nr. Vissing. Alle tre fortælle-caféer var velbesøgt med mere end 50 hver gang, tak for den store opbakning. Vi arbejder på at fortsætte café-aftenerne i 2019. Har I forslag til emner, så giv os lige et kald.

Udflugt: Veng Lokalarkiv stod for studieturen for de frivillige i arkiverne i Horning og Veng i år. Turen gik til Thorum i Østsalling, hvor Sundsøre Lokalarkiv har til huse i den gamle købmandsgård. Godt at se, hvad lokal opbakning kan resultere i. Der er arkiv, smedje, snedkerværksted og bogbinderi samlet. Vi fik en guidet rundvisning og med arbejdende værksted i bogbinderiet.

Kort for sommerferien dukkede en slægtsforsker op i arkivets åbningstid. Der efterspurgtes til Minét-familien. Ved fælles hjælp i arkivet og fem telefonopringninger lykkedes det os at finde frem til et nulevende medlem af familien.

På foranledning af beboerforeningen endnu en byvandring i Hårby. 35 mødte op. Fra september vil Veng Lokalarkiv sammen med de øvrige arkiver i Skanderborg Kommune begynde på at transskribere de gamle sognearkiver. Det bliver en stor opgave og sikkert også spændende. Jeg vil slutte med at sige tak til Museum Skanderborg, Skanderborg Historiske Arkiv og Horning Lokalarkiv for et godt samarbejde. Ikke mindst tak til vores dygtige og flittige frivillige på onsdagsholdet i Veng.

SAVVÆRKER

Af Erna Bachmann, Hårby

Den store midtjyske strækning af sammenhængende skove begynder ved Veng og Hemstok og fortsætter til Himmelbjergskovene og videre til Silkeborg. Et stort sammenhængende skovområde med dybe dale og stejle skrånninger. Her har der været skove i århundreder, men de har ikke altid været i samme stand som i dag. Skovene var tidligere domineret af eg, tjorn, hassel, birk og ask. Bogen går for at være Danmarks nationaltræ, men dens udbredelse tog først fart efter 1600.

Gennem de mange århundreder er der folk, der har levet af skovene og det udbytte, som de kunne give. Der var arbejde til skovarbejderne og skovfogederne og udbytte til ejerne og til dem, der kunne forarbejde træet – savværkerne.

Hårby Savværk

På Låsbyvej 60 lidt udenfor Hårby – mellem Klovergården og skolen – kommer vi forbi det gamle savværk, som i mange år var byens største arbejdsplads med over 20 ansatte.

I 1900 købte tomrermester Jørgen Christian Jørgensen grunden lidt udenfor Hårby, hvor han samtidig med sin tomrervirksomhed begyndte at drive savværk.

Forretningen gik i arv til sønnen Erhardt Jørgensen, der havde uddannelse både som tomrer og ingeniør. Savværket voksede sig større, der blev tørret og forarbejdet tommer fortrinsvis fra de lokale skove, men også importerede træsorter, til kunder i både ind- og udland.

Erhardt Jørgensen var en driftig og initiativrig mand, hvilket kunne mærkes på firmaet så vel som i hele lokalområdet. Han var en af foregangsmændene ved opførelsen af Borgernes Hus. Her havde han som tilsynsførende – sammen med arkitekt Bent Meyer – ansvaret for at koordinere de forskellige håndværkere og den frivillige arbejdskraft. Samtidig var han manden, der via sine kontakter kunne skaffe huset gode tilbud på materialer, så byggeriet kunne udføres til en rimelig pris. Ejendommen på Låsbyvej 60 er stadig i familiens eje, men er ikke længere i drift som savværk.

Erhardt Jørgensen
Født 31/10-1918
Død 5/8-1985
Gift i Dover 27/7-1943
med Dagny Margrethe
Christensen
Født 12/10-1918
Død 2017
Børn:
Karin og Palle

En del af resterne af "savværksbyen" ved Låsbyvej 60, fotograferet i 2017 af Erna Bachmann (F2251 og F2254)

1970. Gunnar Kristensen, Veng og Verner Jakobsen, Illerup (B2028)

Erhardt Jørgensen fortæller i et interview til Midtjyllands Avis den 14. januar 1971,

at savværket gennem det sidste års tid har leveret 10.000 baseball-bats om måneden til Amerika, hvilket er virksomhedens hovedproduktion i øjeblikket. Erhardt regner ikke med, at kontrakten med Amerika fortsætter, "men vi finder noget andet at producere, der er nok at tage fat på. I øvrigt er det ikke sagen at være bundet af én storkunde, som pludselig ikke vil være med længere, så hellere flere små kunder, som møbelindustrien".

Erhardt Jørgensen fortæller, at baseball-bats laves af bogetræ, det er tilpas hårdt og stærkt. Bogestammerne skæres op i klodser på knap en meters længde og 64 mm på hver side. Træet tørres og vandmængden bringes ned på 12 %, hvorefter klodserne sorteres, og klodser med fejl frasorteres. Den videre forarbejdning finder sted i Amerika. Det frasorterede træ kasseres ikke, men kan bruges til møbelfremstilling, hvor der kan være varierende mål.

For nogle år siden var det legetøj, der produceredes på savværket. Træet skulle holde mål med en tiendedel millimeters nøjagtighed, så vandprocenten skulle ned på 5%, for at målene holdt, også efter 2-3 års forløb.

Erhardt fortæller videre, at arbejdsstyrken er nede på tre personer, hvor den tidligere var på en snes mand. Men det anser Erhardt ikke for noget problem, som han siger: "hellere en lille virksomhed, hvor vi kender hinanden og kan snakke os til rette om tingene og i øvrigt har det godt sammen, end et stort foretagende, der giver en masse unødige problemer".

Han slutter interviewet af med; "Jeg synes, det går godt i øjeblikket, og kan jeg blot blive ved med at holde savværket i gang i den størrelse, det har nu, er jeg tilfreds. Det skal ikke arbejdes op til at være alt for stort".

Hårby Savværk 1950 – foto: Danmarksetfraluften.kb.dk

Vi har bedt Ivan Hansen, der tidligere arbejdede på savværket og boede i et af de tilhørende huse, om at fortælle om tiden, hvor der virkelig var gang i saven.

Ivan fortæller, at han startede som arbejdsdreng med at tage fra for savene. "Vi lavede parket til Junckers parketfabrik, vi stablede tommeret, inden det skulle ind og tørres. Det var, hvad vi 7-8 arbejdsdrengene skulle lave".

Ivan fortæller, at han er født i 1945 i Alken, og det var efter konfirmationen i 1959, at han fik arbejde på savværket. Og her blev han indtil 1977, hvor han fik andet arbejde.

Det der med tunge løft og miljø, det går jo ikke i dag,

siger Ivan, og at 14 års drenge skal løfte tungt træ, det er heldigvis ikke tilladt i dag. "Men dengang havde vi ikke kraner, så det foregik med håndkraft, op i lastbilerne og ned at læsse af til banerne og til Junckers. Det der med tunge løft og miljø går jo ikke i dag, men vi fik på et tidspunkt løbekraner og trucks. Det var en stor hjælp med trucks. Det var en gevaldig hjælp. Træet til Amerika var store tykke planker. Vi eksporterede ikke selv, træet gik til Junckers".

På spørgsmålet, om hvor mange der var ansat dengang, svarer Ivan, at han ikke ved det 100 %. Men når høsten var forbi, og der ikke var mere arbejde på frøforsyningen i Skanderborg, cyklede man, eller man kom på knallert til Hårby. Verner Jakobsen boede i Illerup og to andre i Alken, den ene, Ejnar Pedersen, var bror til Asta Jensen, Veng Klosterkro.

"Der var to store tørreovne bagved, det er der, hvor gavlen er faldet ned. Vi fyrede med savsmuld og strøm, ligesom centralvarme, men der skulle være fugtighed, for man kan ikke tørre træ uden fugt. Så der skulle være et bestemt vandindhold og damp, så det var ikke så let at lave, men det var Erhardt Jørgensen dygtig til".

"Vi lavede også noget til Nationalbanken. Der kom fra Afrika noget duche træ, noget mørkt noget. Erhardts eget gulv i villaen blev også lavet af det træ, parketten blev lavet hos Juncker. Det var noget dyrt noget, der kom hjem i nogle mægtige stammer, det ligner teak, men hedder duche eller noget lignende. Det var lettere at få udenlandsk træ dengang, der var der jo ikke noget, der hed FSC certificering".

"Dengang jeg begyndte, kom man med kævlerne på hestevogn. Så begyndte Verner Jakobsen at køre fra Ry. Han blev fastansat, det var ikke småting, der blev leveret til savværket, bøg og eg og gran fra Hemstok og Ry og andre steder. De lokale skove kunne ikke levere alt det, der skulle bruges. Især parket blev der lavet meget af. Der var nok omkring godt 20 ansatte."

Det var vigtigt at træet var tørret korrekt

"På et tidspunkt lavede vi træ til legetøj, Bilo-fix. Det skulle være meget præcist, vi savede og høvlede klodserne, og fabrikken lavede resten. Var der en lille rift, blev klodsen kasseret, så det skulle være meget nøjagtigt. Det var vigtigt, at træet var tørret korrekt, for selv små unøjagtigheder kunne ikke accepteres. Det med at tørre var et specielt arbejde, som Erhardt selv styrede. Skoven herude består af mange smålodder, han købte af skovfogeder, men også af private".

Arbejdet

På spørgsmålet om, hvordan det var at arbejde på savværket, fortæller Ivan, at han havde et rigtigt godt forhold til både kolleger og til chefen, som han rigtig godt kunne lide, men Erhardts forhold til et par af de andre arbejdere var knap så godt.

Ivan boede i et af arbejderhusene, som var på grunden, så han boede faktisk direkte på sin arbejdsplads. For nogle ville det nok give problemer, men det gjorde det aldrig i hans tilfælde. På spørgsmålet om løn og arbejdstid svarer Ivan: "Vi fik almindelig timeløn, men ikke overarbejdsbetaling. Fagforeningen var træindustrien med en afdeling i Ry, som vi hørte under. Da jeg begyndte i 1959, skulle vi begynde et kvarter før og et kvarter efter arbejdstid. Arbejdsdrene skulle rydde op og klargøre. Det skulle man lige tilbyde i dag. Ugen var på 48 timer, senere 45, også om lørdagen, en lang arbejdsuge, og arbejdsdrene ½ time mere end andre med oprydning og ingen betalt frokostpause.

Jeg lavede to mands arbejde, så jeg syntes, jeg skulle have mere i løn, men der skete ikke noget, men så en dag kom Erhard alligevel med ekstra, men det måtte jeg ikke sige til de andre. Det var måske lidt svot eller så'n. Når vi fik løncheck tog vi i brugsen og fik den vekslet. Hvis Erhard ikke fik checken udleveret om tirsdagen, men først onsdag, så rettede han datoen, for han fik jo renter efter datoen".

"Når Erhardt kom, kunne vi altid lugte det, for han røg cigarer. Margrethe (Erhardts kone) var ikke med i arbejdet, de boede jo på Hårbyvej 1 (Hårby Bygade 1) dengang. Hun døde i 2017 og nåede at blive 100 år.

"Erhardt levede billigt, så Skat ville ikke godtage hans selvangivelse. Man mente ikke, at de kunne leve så billigt, så han blev tilkaldt årligt. Kommunens største skatteydere blev trykt i avisen hvert år, og listerne var fremlagt i brugsen. Her var Erhardt også på".

"De gamle kolleger er alle væk, også min bror, Preben, er død. Han boede sammen med min mor i det store hus (Låsbyvej 60) og de flyttede til Ry i 1977".

Dårlige tider

Da jeg rejste i 1977, var der kun min bror og Erhardt, men min bror rejste også og kom til Fuglsang savværk og senere til Tvilum, det må være først i 1980'erne. Erhardt Jørgensen døde i 1985.

Nedgangen startede inden Erhard døde. Både jeg og min bror stoppede i 1977, så var der ikke flere erfarne. Erhardt gik og rodede selv en tid.

Efter lukningen af savværket har det lille hus bagved "Ivans hus" været lejet ud som bilværksted. Der blev gravet en grav, så man kunne stå under bilen og reparere. Dette hus var snedkerværksted, før det blev bilværksted.

Da huset, hvor Erhard og Margrethe flyttede ind, blev bygget, var der meget polemik om byggetilladelsen. Det skulle bygges som funktionærbolig, men der har aldrig boet funktionærer. Erhard og Margrethe flyttede selv ind i det. Erhardt og familien havde hidtil boet på Hårbyvej 1, hvortil der var en lille stump skov.

Men der horte også skov til Ryvejen 69, som Erhard også ejede. Det var oprindeligt en lille ejendom. Bodil og Vagner, som var lejere i mange år, havde kreaturer, koer og grise og en enkelt hest i en hestestald og en lade i bindingsværk på den anden side af vejen. Laden ville Erhardt flytte over på den modsatte side af vejen, og bygningen blev klodset op. Grunden til laden var stobt, men da huset skulle loftes, faldt det hele sammen, og flytningen blev opgivet. Resterne af den gamle stald er der endnu, nu helt overgroet, og huset, hvor Vagner og Bodil boede, er solgt og fjernet, og i 2018 er der bygget nyt 20 meter fra vejen.

Nørre Vissing savværker

Af Jørgen Christensen, Nørre Vissing

I Nørre Vissing har der været flere savværker, snedker- og tømrerforretninger. Ved folketællingen i 1880 havde snedker Ole Pedersen tre træskokarle ansat. Der har også været tømrerforretning på Låsbyvej 124.

Brugsuddeler Anine Nielsens søn, Oskar Nielsen, var snedker på Vidkærvej 9.

Savværket i Svejldal

I 1921 købte karetmager Marius Andersen Låsbyvej 169 i Svejldal i Nr. Vissing (matr. nr. 101) af Martin Laursen. I folketællingen 1930 kaldes han savskærer. Arne Jespersen, Nr. Vissing, fortæller i sine erindringer, at savværket blev drevet med en 10 hestes petroleumsmotor. Marius Andersen solgte i 1937 savværk og hus til Richard Johansen.

Savværket er også omtalt side 447 i Historiens Spor.

Vidkærvej 20 – 1950. Foto: Danmarksetfaluften.kb.dk

Savværket Vidkærvej 20

I 1925 købte Bertel Thorvald Andersen sit barndomshjem, matr. nr. 11e og 28b (Vidkærvej 20) af sin mor, Karen J. Pedersen. Det har været en snedkerforretning, der har præget Nr. Vissing og været i slægtens eje i flere generationer. Indtil 1861 var det Thorvalds bedstefar, Anders Mogensen, der var ejer. Herefter overtog Thorvalds far, Mogens Andersen den, indtil, han døde i 1900. Thorvalds mor videreførte ejendommen indtil 1925, hvor Thorvald overtog den.

Ved folketællingen i 1930 og 1940 står Thorvald nævnt som tømrermester; men han har også haft savværk på Vidkærvej 20, hvor han savede træ op til brædder og tommer for egnens landmænd og skovejere. Han har formentlig også selv opkøbt træ og savet det op til videresalg eller til brug i tømrerforretningen.

I slutningen af besættelsen i 1945 blev savværket på Vidkærvej 20 sprængt i luften af sabotører.

Ved Thorvalds død den 16-3-1948 er han nævnt som forhenværende snedkermester. I 1949 blev der udstykket en grund, matr. nr. 11n, fra matr. nr. 11e, (Vidkærvej 20), som sønnen Carlo købte af sin mor, og han videreførte her tømrerforretningen på Vidkærvej 18. Han var en tid valgt ind i Veng sogneråd for Socialdemokratiet.

Savværket Låsbyvej 106

Thorvalds sønner, Carlo, Ove, Henning, blev boende i Nr. Vissing.

Her byggede de det nye Nr. Vissing Savværk, Låsbyvej 106; men drev også tømrerforretning herfra indtil 1984.

I 1959 købte Leo Vidkærvej 20 af boet efter sin mor. Han var chauffør og tromlefører og var i Hørning Byråd, også for Socialdemokratiet.

Låsbyvej 106 – 1950. Foto: Danmarksetfaluften.kb.dk

2019. Foto: Peter Mortensen. I dag er det en virksomhed, der forhandler træpiller. Oliefy afloses af fyr til træpiller, og adskillige fjernvarmeværker er i gang med at omstille til grøn energi og fyrer med træflis eller piller. Træpiller forarbejdes i Danmark i bl.a. Vildbjerg og Kjellerup. Affald fra møbelproduktion og afskær fra Velux indgår i pilleproduktionen på fabrik i Thisted og Vinderup, men størstedelen af pillerne stammer fra hele træstammer. Udover de danskeproducerede piller importeres piller fra Østeuropa, Tyskland og Polen. (Henning Kristoffersen/Erna Bachmann)

Søballe Savværk

Af Erna Bachmann, Hårby

Det kan godt være, at ikke alle veje fører til Søballe savværk på "Axeltorv", men tre må vel også være nok.

Sådan skrev Stiften den 11/12-1984 i anledning af, at savskærer Anders Kristian Axelsen fyldte 80 år. Han boede på "Axeltorv", som folkeviddet havde døbt den lille plads foran savværket, hvor tre veje mødes.

Det er nu 30 år siden Anders Kristian Axelsen døde, men han huskes stadig af mange i Søballe.

Anders Axelsen havde en omskiftelig tilværelse. Hans syv års skolegang fordelte sig på hele 25 forskellige skoler, for hans far rejste rundt og tog arbejde på gårdene, hvor der var arbejde at få, så mon ikke Anders Axelsen dermed har haft en noget uofficiel danmarkrekord i skoleskift! Men trods de forskellige skoler tilegnede han sig viden, og med en fabelagtig hukommelse var han altid god for en rask historie

Anders Axelsen har haft sine rødder i træet: det rå barkedede materiale, som i mere end 40 år gik gennem hans hænder og blev til brædder og lægter, som han forarbejdede til byggematerialer, spær og lignende. Hans arbejde var hans hobby, og dagligt så man ham ved saven. Men på sin 80 års fødselsdag måtte han dog nødtvungent slukke og modtage gratulationer og gaver, de fleste med flydende indhold.

Træet blev hans hobby

og hans arbejde. Men for han endte i Søballe, nåede han landet rundt, kun en enkelt gang udenfor Danmarks grænser, men på både Sjælland og Bornholm har han haft arbejde. Derefter kørte han i fire år landevejene tynde med lastbil, inden han fik arbejde på Hårby Savværk, hvor han var i fem år. Turen til udlandet var en indkøbstur til Tyskland med sønnen Kaj og svigerdatteren Ruth. Bare lige over grænsen, så han fik brugt sit nyerhvervede pas.

Anders Kristian Axelsen,
Født 11/12-1904
Død 29/5-1989
Gift i Dallerup 28/4-1933 med Ellen Marie Madsen
Født 1/10-1905
Død 28/1-1982

Men på dagen var der så tyk en tåge, at man ikke kunne se omgivelserne, og Anders Axelsen sad i bilen stiv af skræk. Han huskede tyskerne som fjenden fra to verdenskrige, så dem havde han ikke tillid til.

I 1933 købte Anders Axelsen den ene ende af savværket i Søballe for 1150 kr. med 7 kr. i udbetaling. Samme år giftede han sig med Ellen Marie og forlod vognmanden og landevejene og fik arbejde på Anebjerg Teglværk.

1943 købte han den del af savværket, hvor maskinerne stod. Anders Axelsen havde faktisk sit eget savværk samtidig med, at han arbejdede i Anebjerg og sidenhen på Brabrand savværk i 25 år. Her cyklede han til og fra Brabrand dagligt, og når han så kom hjem og havde spist, tog han igen cyklen og "billede kværn" (skærpede mollesten), skød trærodder eller "gjaldede grise" ("gildede" eller kastrerede grise). Saven var hans hobby, og den stod ikke stille efter arbejdstid, så var det bare hans eget, han arbejdede på.

Dengang – i 1943 – kørte rundsaven med en fem hestes benzinmotor, senere udskiftet til en med tre gange stærkere motor, som Anders Axelsen omkring 1970 købte af William Lemming på Dover Mark, der ikke havde brug for saven, som han havde overtaget, da han købte gården af Gert Mikkelsen. Hejseværket blev anskaffet et par år efter, træstammer er tunge at tumle med uden kran.

Anders Axelsen husker begge verdenskrige.

I 1914 var han 10 år og husker, at 200 tyske dragoner gjorde sit indtog i Hong på Sjælland, hvor familien boede på den tid. Da 2. verdenskrig startede, var han en voksen mand på 39 år, der havde en mere aktiv rolle som kurer for modstandsbevægelsen og bragte breve og papirer forbi tyskerne. Indtil sin død var Anders Axelsen medlem af hjemmeværnet og deltog sommetider stadig som 80 årig i øvelser. Han fik medalje "For 25 års frivillig tjeneste i Hjemmeværnet".

Tænderne skærer fremover

skriver stiften ved hans 80 års fødselsdag, men de fleste af Anders Axelsens tænder sidder i saven. I munden har han ikke så mange tilbage. Der verserer også historien om smeden i Veng, Tabermann, der også oprådte som tandlæge. Anders Axelsen havde en om tand, men det skulle smeden nok ordne. En klat saltsyre droppet i hullet i tanden, så var den i orden. Men Anders Axelsen sagde bagefter, at det var sidste gang, han var til "tandlæge".

Men de manglende tænder forhindrede ham ikke i at nyde et godt måltid. Og det forhindrede ham heller ikke i at have en skrå i munden. Cigaretterne var

for længst lagt på hylden, men om skræen sagde han: "Nej skræen har jeg sgu aldrig kunnet lægge af."

Anders Axelsen var et selskabsmenneske,

der ofte var på farten i sin bil. Engang blev han stoppet af politiet. De kiggede lidt på bilen, også indeni, og lovens håndhæver spurgte ham: "Hvad er det dernede?" og pegede på bunden af bilen. Og Anders Axelsen var klar med et svar: "Så vidt a ka si, så er det landevejen mellem Låsby og Skanderborg". Anders Axelsen fik påbud om at få koretøjet ordnet, og det klarede han selv med en klat cement. Men han havde nok brugt lidt for meget, for bilens vægt overskred den tilladte vægt for den slags koretøjer. Og så blev den udskiftet.

Tanken om at gå på pension lå langt fra Anders Axelsen.

"Så længe a ka stå op, kører saven, for hvad skal a ellers få tiden til at gå med?" som han sagde til bladets journalist i 1984. Og det gjorde den også de næste fem år, indtil han måtte give op. Han døde den 29. maj 1989, 85 år gammel.

Stjørvej 21, 2017. Foto Erna Bachmann

Hårby Ny savværk

Saven fra Soballe saver stadig.

Efter Anders Axelsens død købte Herluf Christensen og Ernst Frandsen i Hårby i fællesskab Anders Axelsens sav for 10.000 kr. og oprettede Hårby Ny Savværk. Det drives nu af Ernst alene. "Men saven fungerer stadig", siger Ernst, "jeg nævner ikke at skille mig af med den, og den starter hver gang. Jeg er jo nok lidt nostalgisk!!! Men til daglig er den gået på pension og erstattet af en større og mere moderne sav".

Hvor man tidligere kunne høre køerne gumle og skramle med bindingerne og lugte de varme kreaturer og duften af ensilage, når man trådte ind i stalden, er der nu en helt anden atmosfære, man mødes af. Nu er det savens hvinen og duften af træ og savsmuld, der møder en. Køerne er gået på pension, men det er Ernst ikke. Han har fortsat fart på, skoven skal passes, og træet skæres op til de kunder, man dagligt kan se komme til og fra hans arbejdsplads – savværket på gården Christinelyst, Vestermarken 11 i Hårby.

Byvandring i Hårby 4/9-2019. Ernst Frandsen bød indenfor i savværket, der er indrettet i den tidligere kostald. Det var et tiltrængt stop på turen, der trods det regntunge vejr havde samlet 35 personer til en travetur rundt i byen. Vi nåede også at få et kig ind i 9éren, hvor Flemming Schreiber bød velkommen og fortalte om huset og bogcaféen. Aftenen sluttede med stort kaffe- og kagebord i mejeriets tidligere tappehal. Værterne her var Claus Møllrup og Annalise Veirup og Beboerforeningens bestyrelse.

Steen Bachmann har fotograferet Ernst Frandsen ved den nye sav.

Savværker i Horning

Af Kjeld Nielsen, Horning.

Arkivet har ikke ret mange informationer om savværker i Horning-området, men der er dog noget.

Det første vi støder på, er **Beringbro Savværk**, som blev oprettet af Christian Svendsen i 1890. Vi har skrevet om det i årsskriftet fra 2016.

Svendsen var udlært karetmager, og han arbejdede også med fremstilling og reparation af landbrugsvogne, trillebøre mv. Maskinerne blev drevet af et vandhjul i åen.

I 1907 blev savværket solgt til Fru Øllegaard Munch, som drev det sammen med en bestyrer, Steffen Damgaard. Han var også udlært karetmager, og han drev savværket til en gang omkring 1955. Kraften fra vandhjulet blev selvfølgelig efterhånden erstattet af el-kraft.

Damgaard forsøgte at supplere indkomsten med ekstra varer. Der findes en omtale af remvoks (remsmørelse), som Damgaard har udviklet og forhandlet. Kendte landmænd og andre fra området har skrevet hver sin anbefaling af produktet, og det er fra 1915.

Savværket stoppede som nævnt omkring 1955, og herefter blev bygningen brugt til et utal af andre formål, som man kan læse mere om i 2016-årsskriftet. Herefter har vi ikke oplysninger om andre savværker i Horning. Og dog!!

I Stationsbyen, på Tværvej, oprettede købmand Chr. M. Elgaard omkring 1909 en fabrik, som blev kaldt **Horning Trævare og Hjulnavsfabrik**. Her fremstillede man først hjulnav til vogne, senere hønsehuse og kyllingehuse. Det er måske ikke helt det samme som et savværk, men dog en trævirksomhed.

Elgaard solgte fabrikken i 1926 til Jens M. Jensen, men han fortsatte med at producere træhuse af mange slags, nu under navnet **Karens mølle**. Nu var der altså to trævirksomheder i Stationsbyen, idet Jens M. Jensen gik i gang med at lave ølkasser og den slags. Han begyndte også så småt at lave parketgulve, og denne produktion blev senere flyttet til Skanderborgvej, hvor det blev en stor virksomhed. Fabrikken brændte i 1995, og man opgav at videreføre produktionen på det samme sted. Grunden blev senere brugt til lejligheder.

Horning Parket eksisterer dog stadig i bedste velgående, i dag med adresse i Skanderborg. Her i 2019 markerer man firmaets 90-års fødselsdag. Bygningerne på Tværvej blev i 1945 solgt og omdannet til tekstilfabrik. Senere blev det til en kjolefabrik og derefter Scan-Speak, Hummel og Squashcenter. Også her er der nu lejligheder i det tidligere fabriksområde.

EFTER de mange Forsøg, jeg har gjort for at fabrikere en til Remme særdeles fortrinlig Smørelse, kan jeg med Sandhed sige, at jeg har opnaaet et godt Resultat. Det har vist sig, at Brugen af ovennævnte Remsmørelse bevirker, at Remmene bliver bløde, og at de trækker udmærket uden i mindste Maade at være stramme, og som Følge deraf spares Drivkraft, og Slitagen bliver ubetydelig. Alle Vanskeligheder ved Remtrækket ophæves ved Brugen af ovennævnte Remsmørelse. Kendsgerningerne bekræfter dette fuldt ud.

løvrigt henvises til Anbefalingerne.

S. DAMGAARD,
Beringbro pr. Høring.
Telef.: Høring Nr. 30.

Jeg har i 2 Maaneder brugt den af Hr. St. Damgaard lavede Remsmørelse. Jeg kan anbefale den paa det bedste. Remmene trækker udmærket, om ogsaa de er dygtig lange, saavel til en 18" Selvrenser som til en 36" Kværn, og jeg har i de 4 Aar, jeg har haft Motoranlæg, aldrig haft Remsmørelse, der kan staa ved Siden af Hr. St. Damgaards.

Bjertrop, den 9. August 1915.

Kristian Møller.

Karensømlles Sommerhuse
 her bestilles nu. Det er snart Foraar. Færdige Døre og Vinduer med Glas og Beslag, eller Sommerhuse samlet i Flager, færdige til Opstilling for Selvbyggere. Ring efter Brochure og Tilbud.
Telefon 20, Høring St.

10-02-1935

Hønehuse.
 Massfabrikation. — Billige.
 Skriv efter Katalog over moderne Huse.
Høring Trævarefabrik,
 v. J. M. Jensen. Telef. Høring 80.

09-01-1935

FABRIKS-SOMMERHUSE

Skriv efter ved staa. Skat. Kædet, der findes i alle Høring. De sælges til den Bedste Pris. De sælges.

Blokhuse i Løkke-Modeller, Rivieremodeller, komfort, praktiske eller nedsat. lettere Typer.

NU ER TIDEN!

Seed Kuponen I DAG

— som nemt at da!

Høring Trævarefabrik
 v. J. M. Jensen
 Telefon Høring 80
 postboks 10 Høring

Kupon

Høring Trævarefabrik
 v. J. M. Jensen
 Høring

11-05-1934

13-05-1934

Ved Skov og Strand. Blokhuse Weekend-Huse Lysthuse

Let Samlingssæt som til Høring St., eller KARENSØMLLES SOMMERHUSE under tryk. Vælg mellem de forskellige modeller, der er opstillet på Plakaten. — Husene leveres færdige til opstilling med alt indre og udre som vist på Plakaten. — Husene leveres færdige til opstilling med alt indre og udre som vist på Plakaten. — Husene leveres færdige til opstilling med alt indre og udre som vist på Plakaten.

KARENSØMLLES SOMMERHUSE
 HØRING ST. TELEFON 20 - 12

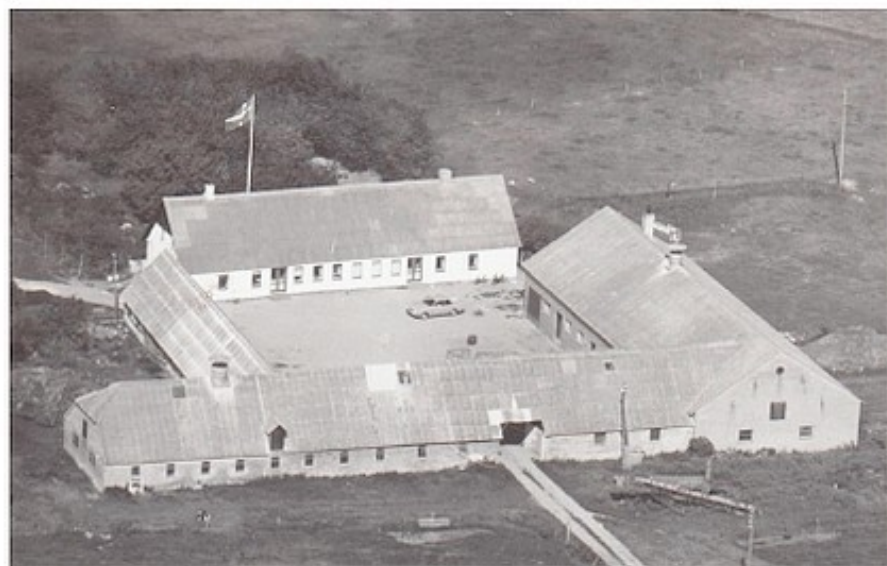
VAGN`S erindringer

Af Henry Mikkelsen, Høring

Så er konfirmationen overstået, ak ja, så er det hverdag igen, drengeårene er næsten forbi. Far havde nu fæstet mig som hyrdedreng hos Mikal Jensen i Blegind. Jeg skulle begynde 1. maj, i det herrens år 1931. Lønnen, jeg skulle have, var 125 kr. for hele sommeren + kost og logi. Siden den dag har jeg ikke boet hjemme.

Mikal Jensen var en gammel mand, han døde, medens jeg var på gården, 86 år. Familien var stor nok endda, der var 2 sønner og 2 dotre på gården. Pigerne hed Marie og Jensine, sønnerne hed Knud og Søren. Det var Knud, der gik

som mand på gården, der var den største i Blegind. Der var en fremmed karl foruden mig, han hed Aksel.

B5766, Blegindvej 59

Familien må vel have været tilfreds med mig, for da vi nærmede os november, blev jeg fæstet igen for et helt år. Det blev til en løn af 300 kr. for hele året. Det var ikke engang 1 kr. om dagen. Det har vel været lønnen dengang til en hvalp som mig. Jeg måtte jo foruden pasning af køerne hjælpe til med forefaldende arbejde. Om sommeren var der altid roerne, der skulle passes, om vinteren blev jeg gerne sat til at strigle køer eller feje spindelvæv ned i stalden

Der gik atter et år, det var nu efterår, jeg havde fået lov til at bruge heste, så jeg fik da lært at ploje dette efterår.

Jeg blev så igen fæstet for et år, denne gang til 350 kr.. Det var jo ikke mange penge. Et sæt nyt tøj måtte jeg give 125 kr. for, en ny cykel ca. 100 kr. så var der jo ikke meget tilbage af den årsløn.

Kilde: Vagn Sørensen.

*Vagn var søn af sadelmager Sørensen, Fregerslevvej 1, Hørning
Mikal Jensen ejede Blegind Ballegård, Blegindvej 59, Blegind*

ANSGAR fortæller

Ansgar Andersen, Mjesing Musæum, har efterladt sig et helt utroligt materiale i form af små daglige iagttagelser i sognet, om naturen, om mennesker, han har kendt, og i særdeleshed i form af hans skrivelyst til aviserne, hvor han har været utrolig aktiv. I dette og de kommende numre af årsskrifterne vil vi dykke ned i nogle af hans historier.

....Han skriver om Egebjerg-drengen, der huserede i 1880'erne i bl.a. Jeksen ... Af Erna Bachmann

Efter en længere forklaring på det tyvetogt, som "Egebjergdrengen" var efterlyst for, fortsætter Ansgar Andersen:

"Blegind Pæ Rask",

Sogne- og snefoged Peder Rasmussen i Jeksen, i daglig tale kaldet "Blegind Pæ Rask", fordi han var kommet fra Blegind til Jeksen mark, gik med sin stok og viste op i sneen, hvor der skulle kastes op af det store mandskab, som den dag var ude at kaste sne i nærheden af Jeksen. En høj, mager person kom hen til ham og klagede sig over, at nu var det ham umuligt at holde den gående længere; han var så sulten, at han knap kunne hænge sammen; blot Pæ Rask ville give ham noget at spise, så måtte han gerne tage ham med til Skanderborg og fremstille ham for øvrigheden.

Peder Rasmussen genkendte straks drengen og lod en af mandskabet overtage posten som snefoged, tog to af snekasterne og drengen med sig hjem, hvor den anholdte fik alt det at spise, han ønskede, og så gik turen under eskorte til Skanderborg, hvor han indsattes i arresten.

Det rygtedes snart, at Egebjergdrengen, som han kaldtes, da han var fra Egebjerg, igen var arresteret, og så åndede befolkningen lettere. Der faldt selvfølgelig en bemærkning nu og da til fordel for den fangne tyv, der havde klaret sig længe uden at blive fanget, og der vankede af og til et lille hip til politiet. Der var jo ikke noget at takke øvrigheden for, fordi Egebjergdrengen sad fangen; han havde jo meldt sig selv."

Ansgar fortsætter med at fortælle, at Egebjergdrengen fortsatte sit håndværk, så snart han loslodes. Han var smidig som en kat, men der var intet ondt skabt i ham, men stjele, det kunne han ikke lade være med. Ansgar fortæller også om, at han engang i 80'erne, hvor han igen sad i arresten i Skanderborg, klatrede over muren og forsvandt. Alt disponibelt mandskab, der kunne stilles på benene, blev sat ind på at fange ham, og byen blev grundigt undersøgt. Ved dag gry skiftedes mandskab, men Egebjergdrengen var over alle bjerge, og i Skanderborg hørte man ikke mere til ham.

NÅR MAN sætter sig op mod lovgiverne...

...må man tage konsekvensen.

Af Erna Bachmann, Hårby

Peder Rasmussen, "Blegind Pæ Rask", sognefoged i Jeksen, havde sine egne meninger om regeringen i provisorietiden (1885-1894), og at adlyde "loven" (som i parentes bemærket ikke var demokratisk vedtaget) ville han ikke. Så hellere tage 15 dage i "brummen" for ulydighed.

Peder Rasmussen, sognefoged i Jeksen, skulle udpante for skatter, hvilket han nægtede.

"Det er gale Tider, vi lever i" skrev avisen. Peder Rasmussen idømtes en bøde på 100 kr. for opsætsighed, subsidiært 15 dages simpelt fængsel. Retten havde forventet, at han ville anke dommen, og derefter betale. Men det ville sognefogeden ikke. Han fastholdt, at lovbestemmelsen var grundlovsstridig efter § 49.

Så kom han i "Brummen", på simpelt fængsel, hvilket betød, at han godt måtte få besøg og også godt måtte få forplejning udefra, så han led, som grisehandler Larsen i Matador, ikke nød under afsoningen.

Det blev en festdag den 30. september 1885, hvor den folkekære sognefoged blev løsladt. Den senere finansminister Vilh. Lassen beskriver dagens forløb:

"Skanderborg var i Søndagsklæderne i Gaar. Flagene var ude og Folkene var ogsaa ude – alle sammen med Festtøj og Feststemning paa Kl. 9 drog et Vogntog gennem Byen med Musik og Faner i Spidsen. Det var de Jeksen Bønder, som kom for at hædre deres bedste Mand, ham, som Regeringens Politimester havde kendt værdig til Arresten".

"Jeg kom ind af Fordøren og skal som fri Mand også den Vej ud", sagde han, da han kl.10 skulle løslades for sin ulydighed mod Estrup-styret. Politimesteren ville have ham ud af bagdøren, men måtte bøje sig for sognefogedens krav om fordøren.

Udenfor rådhuset på Skanderborg torv var der forsamlet 1500 mennesker. Dagens helt blev mødt med rungende hurraråb og med "ned med Estrup", "ned med provisoristerne" og "ned med borgmester Thiele". Manden, der råbte det sidste, takserede retten senere til en bøde på 20 kr. Med musik i spidsen gik man derefter fra torvet mod slotsbanken, hvor der også blev holdt taler for Jeksens hædersmand.

Kilder: Historien er fortalt i "Adlevslægten 1981" siderne 655-676 samt i bogen om Vester mølle: "Vester mølle – dit væsens rod" side 115-118.

EN BLODIG HISTORIE fra Sophiendal

Af Erna Bachmann, Hårby

I Sophiendals historie er der et hul på nogle få år fra 1803-1807.

Nu er det lykkedes at udfylde hullet. I 1805 døde Frederikke Anne Sophie Woyda, kaldet Sophie, som Sophiendal er opkaldt efter. Ingen af arvingerne ønskede at drive gården, så salget blev besluttet allerede inden fru Sophie døde. I de næste 15 år skifter godset ejer mange gange, og ingen af de nye ejere kunne klare afdrag og renter til fru Sophies arvinger. I 1821 køber Jørgen Rosenkrantz godset på auktion for 10.000 rigsdaler. Han var gift med Charlotte Reedtz Thott fra Gavno, hvis mor var datter af von Woyda på Sophiendal. Så sælsomt kunne det gå, at det atter var en af slægten von Woyda, der flyttede ind på den gamle gård.

Et af ejerskifterne havde en lille forløber, en episode med et salg, der ikke blev gennemført, som oprindeligt planlagt.

Århus Stiftstidende kan den 21. december 1803 berette, at Sophiendal for et par måneder siden er solgt til N. Andersen, der har lagt en "liden Summ" i udbetaling. Ved første termin fik man mistanke til ham, idet man opdagede, at han var ved at tomme gården for "Besætning, Hester, Vogne, Sengeklæder". Han blev stoppet og anholdt.

Morder og tyv

Tre uger senere – den 11. januar 1804 – fortsætter avisen med historien om en morder og tyv. Det fremgår, at N. Andersen - tidligere soldat - havde myrdet en svensk hofjunker, kapt. Tygerskjold, som han var tjener for, og som han var på rejse med fra Westmanland til Stockholm for at hente noget arvegods til sin søn, der var svensk løjtnant. Allerede på tilbagerejsen havde N. Andersen forberedt sig på at skille sig af med sin herre. Thi på hjemvejen fik han ham overtalt til at logere en nat hos sig. Her, den 4. sept., traktede han ham med varm mælk, hvori han havde blandet rottekrudd, bragt med fra Stockholm. Da mælken forårsagede brækning, og han tvivlede om virkningen, slog han junkeren med en økse. Han lagde ham under noget halm i en lade og flygtede med arvegodsset, bl.a. to guldure, to guldkæder, ringe og kostbare klæder.

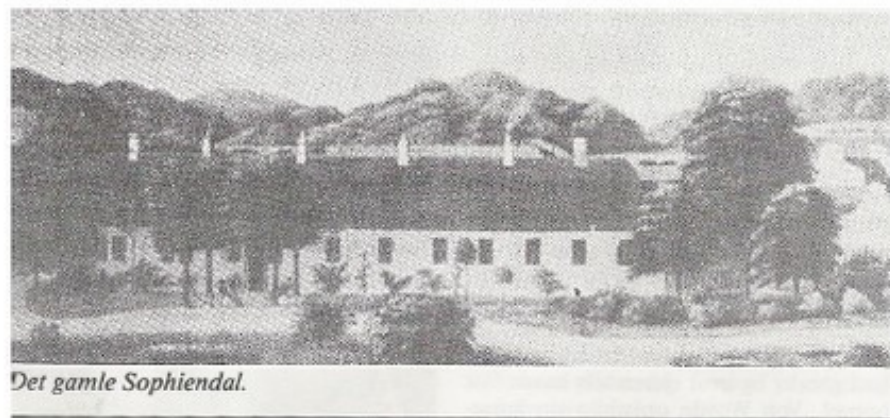
Ved forhøret bekendte han alt,

undtagen 6-700 gulddukater, som han nægtede kendskab til. (red.: Mon ikke det var "den liden Summ", som blev brugt til udbetaling på Sophiendal? Tiden passer). De øvrige effekter var i behold. Ved visiteringen fandtes en

lang tollekniv i hans støvler og et rejsepas lydende på Niels Pedersen. Han var kommet over grænsen ved en ubevogtet overgang, og avisen skriver, at "Måtte dog engang på dette Sted blive stærk Vagt og Opsyn".

Hvilken dom N. Andersen fik, har vi ikke efterforsket, men mon ikke det har været en dødsdom.

Det gamle Sophiendal.

BYGNINGER og GADEPARTIER i Horning før og nu.

Gamle fotos: Fra arkiv. Nye fotos: Karl Otto Frost

Vestervej 12, Horning. Fra 1860-1916 Skole, fra 1916-1966 Horning Brugsforening, derefter nedrevet for at give plads til nyt rådhus og bibliotek. (B426)

Juni 2019. Det gamle rådhus nedrevet for at give plads til etageboliger mm.

Parti fra Hørning

Adslevvej 3-5-7-9-11. 1940 (B506)

Juni 2019. Med byggeplads som genbo.

Århusvej 4, Hørning Kro mellem 1940 og 1953. I 1953 blev bygningerne revet ned for at give plads til ændret linjeføring af hovedvejen. (B101).

Juni 2019

Partier fra Herning

Hjørnet Fregerslevvej/Blegindvej 1930. Øverst til venstre:
Til højre: Hjørnet Blegindvej/Fregerslevvej.
Nederst til venstre: Engvej 2 huse samt Skolevej 6.
Til Højre: Blegindvej 1-3. (B313).

Juni 2019

Fregrerslevvej 2, ca 1979. I 1983 blev bygningen ombygget til ejerlejligheder (B189).

Juni 2019

Skovhuset, Fregerslevvej 35. (B147)

Juni 2019

Kildevej 6, Hørning. 1989. Har huset bl.a. Squashcenter og Hummel, senere ombygget til 16 ejerlejligheder. (B1629).

Juni 2019

Smedeværksted Fregerslevvej 13, Høring. 1928 (B309).

Juni 2019

FÆRGESTEDET ved Stilling-Solbjerg sø

Af Bodil Sørensen, Høring

Stilling-Solbjerg Sø ligger dybt mellem høje stejle bakker mod syd og lidt lavere mod nord. Søen er omkring syv kilometer lang, og vanddybden er højst 19 meter. Søen har syv tilløb fra omkringliggende moser og et afløb: Aarhus Å. Fra udgravninger ved man, der har været anlagt en vej langs søens nordlige bred fra Gammel Solbjerg til Fregerslev.

På søens smalleste sted er der 300 meter mellem nordlige og sydlige søbred. Det er mellem Søgårdene i Fregerslev og ved foden af en høj bakke mellem Stilling og Vitved. Her har det langt tilbage i tiden været muligt at blive færgen over søen. Færgemanden boede i et lille kampestenshus på sydsiden og kunne tilkaldes ved at ringe med en klokke på nordsiden.

Der har selvsagt været adskillige færgemænd gennem tiden, men særligt én gør sig bemærket. Det er Henrik Løve. Hans borgerlige navn var Henrik Marius Henriksen, født 1883. Hans tilnavn *Løve* er højst tænkeligt opstået i løbet af hans "farverige" liv, som bestod af afstikkere til både lovlige og mindre lovlige erhvervsgræne. Han havde en kraftig kropsbygning og var frygtet af øvrigheden for sit voldsomme temperament og kom hurtigt i klammeri. Henrik Løve var glødende socialist og stålsat afholdsmænd, så på sin vej gennem livet tog han mange livtag med øvrighed og arbejdsgivere på grund af, hvad han syntes var urimelig behandling. Hans mange sammenstød med politiet medførte, at han under en flugt gemte sig på en kaldamper, der skulle til Rusland, og derfor så han ikke sin familie og sit fædreland i tre år. Efter Henrik Løve i 1930 var vendt tilbage til sin kone Thora, henvendte han sig selv til politiet og blev ved retten i Aarhus idømt tugthus i to år for sit krybskyteri.

Da straffen var overstået, købte Henrik Løve færgemandens hus ved Stilling-Solbjerg Sø, og hans spændende fortællekunst tiltrak adskillige kunder til færgen over søen og til den kaffestue, han og Thora åbnede i deres hus. Et særligt klenodie blev fremvist: en hængelås fra skatkisten, som blev sænket i søen under Svenskekrigen 1643.

I løbet af 1936 og 1937 blev Aarhus Å reguleret, og vandspejlet blev sænket betydeligt. Færgemandens rotur tværs over søen blev derved forkortet med adskillige meter, og i 1937 stoppede Henrik Loves tid som færgemand. Hans efterfølger ved færgestedet var Schandorff Johansen, som opretholdt sejladsen indtil omkring 1960.

Læs mere om færgemanden på Stilling-Grams hjemmeside:
<http://stillinglokalhistorie.dk>

HJELMSLEV HERRED

Af Erna Bachmann, Hårby

Betegnelsen herred og syssel er næsten gået af brug i nutidens sprog. Men er man slægtsforsker, ved man godt, at landet var opdelt i syssel og herreder, som var datidens retskredse.

Ordet "herred" anvendes første gang i Norden i Knud den Helliges gavebrev fra 1085 til kirken i Lund. Den danske herredsinddeling kendes første gang fra Kong Valdemars Jordebog fra omkring 1232.

Ordet Herred er afledt af hær og er da også oprindelig det område, hvor man skulle stille med en vis militær styrke, almindeligvis 42 mand, til landets forsvær. Men herredet var samtidig en retskreds med herredsting, der blev ledet af en herredsfoged. Der var oprindelig ca. 1300 herreder, men med sammenlægninger var disse i 1916 reduceret til ca. 150. De erstattedes i 1916 af retskredse. Herredsfogedens embede omfattede både dommende og administrativt bistået af herredsskriveren. I gejstlig henseende udgjorde et herred et provsti.

Veng, Mesing, Blegind, Adslev, Høring sogne hørte til Hjelslev herred, mens Soballe (der også hørte under Veng sogn) hørte til Framlev herred.

Hjelslev Herred. Kortet er udarbejdet af Svend-Erik Christiansen

Herredsfogeden var herredstingets overste embedsmand og dommer. Inden 1660 blev herredsfogederne beskikket af lensmanden, efter 1660 skulle de have kongelig udnævnelse.

Det var ikke blandt studerede folk, man skulle forvente at finde herreds- og birkefogeder. Snarere var det mænd af de bedste bondeslægter. Det skulle være uberygtede dannemænd, og de skulle være vederhæftige. De skulle tillige være sådan økonomisk funderet, at de kunne stå for en urigtig afsagt dom. Som vederlag modtog herredsfogeden en skæppe korn af hver bonde. I Veng sogn har der på Vengegård været flere herreds-, birke- og delefogeder. Men også i Soballe har der været vederhæftige folk, som har beklædt disse embeder.

Delefogeden: I hvert herred var der foruden herredsfogeden en delefoged, der var lensmandens og senere amtsmandens fuldmægtig. Han skulle foruden en vis politimyndighed varetage kongens interesser og sørge for inddrivning af skatter.

Tingskriver: Til tinget var desuden knyttet en tingskriver, der havde ansvaret for, at tingbøgerne fortes efter reglerne. Domme, skoder, tingsvidner med mere skulle bevidnes, så der ikke var tvivl om, hvad der var sket på tinge. Et tingsvidne var et dokument, der forsynedes med otte vidners segl og attestation. Mangen skriver har følt sig besværet ved at skulle udføre hvervet under åben himmel og i regn og andet uvejr. Således også Rasmus Knudsen i Vengegård. Det var først i 1700-tallet, at de åbne tingsteder afløstes af tinghuse.

Birketing. Betegnelse for retskredse, der var udskilt fra herrederne. Birketing var kongelige, gejstlige eller adelige, alt efter om de oprettedes på kronens, kirkens eller adelens gods. Ejeren af godset udnævnte i reglen birkedommeren. Efter reformationen overgik de gejstlige birk til kronen. Adelen birket ophævedes ved grundlovens af 1849. Veng sogn har fra 1546-1573 hørt til Dover birk ligesom Alken, Illerup, Svejstrup, Bjedstrup og Hemstok. Mesing derimod hørte til Skanderup birk. I 1573 bestemtes det, at Dover birk skulle lægges ind under Skanderup birk.

Byting. Byerne havde deres egne ting, byting, hvor sager, som på landet behandlede på herreds- og birketing, blev behandlet. Bytinget lededes af byfogeden, der var kongelig embedsmand med både administrative og juridiske funktioner. Han var således både dommer og politimyndighed. Først ved retsplejereformen i 1919 blev embedet delt mellem dommer, politi og byråd.

Tingsteder. Som regel var tingstederne placeret, så de lå hensigtsmæssigt for herredsmændene, ofte placeret uden for landsbyerne, i skove eller ved foden af høje. Mange steder var de placeret ved skellet mellem flere sogne.

Fra 1490 har der for Hjelmlev Herred været tingsted på Tingkrogen ved Hemstok Vestergårds skov. I 1560 flyttedes tingstedet til Æm, men i 1573 oprettedes Gl. Rye birk og Skanderup birk, der omfattede kronens gods i Fruering, Vitved, Veng, Skanderup og Illerup sogne samt Svejstrup og Bjedstrup med mødested ved Hemstok Vestergård. Her var der tingsted indtil ca. 1666, måske helt til 1700 og igen 1727-1751.

Fra breve til amtmanden i Skanderborg fremgår det, at der har været megen disputs om tingstedet i Hemstok. Folk i Skanderborg klagede over, at de ved sammenlægningen af Ry og Skanderup birk havde fået lang vej til tingstedet, mens folk i landsbyerne holdt fast ved det gamle sted. Men i 1700 tillades det, at tinget flyttes tilbage til Skanderborg, så man samtidig kan forrette ærinder i byen. En af årsagerne var også, at tinghuset i Hemstok var i en sorgelig forfatning. Men i 1726 bestemmes det, at tingstedet igen flyttes til Hemstok, og at tinghuset igen opsættes her.

Noget imponerende skue har tinghuset ikke været. Det var lille og opført helt eller delvist af træ. Det holdt da heller ikke mange år. Af synsrapporter fremgår det, at huset var brostfældigt allerede i 1728, og i 1743 manglede der møntorv (på tagtoppen), og der er en bemærkning om, at hvis ikke dette udbedres straks, vil det blive dobbelt dyrt senere. I 1751 flyttes tingstedet endeligt til Skanderborg.

Amtsgrænserne har gennem tiden været skiftende. Hjelmlev Herred har været i disse amter: Skanderborg amt - Skanderborg og Åkjær amter - Århus amt - Skanderborg amt - Århus amt - Skanderborg amt - Århus amt.

Men hvordan har herrederne fået sine navne? Aabo Syssel og Hjelmlev Herred. Hvorfor hedder det Hjelmlev? Og hvad eller hvem var Hjelm eller Hjelmlev? I "Herredsbogen for Jylland" på side 49-52 finder vi et af svarene.

En herremand, der hed Hjelm, boede ved Klerup. Han var så stærk, at syv karle ikke kunne drage ham af stolen, hvor han sad. Da en af hans bønder bad ham om hjælp mod røvere, lovede han det, blot han fik en god davre. Så slog Hjelm fem røvere ihjel. Fem skal der være for at øve hærværk i gårde efter gammel lov. Og da sagde den Hjelmlev herre, at han havde tjent sin davre.

Det gav sognet navnet Dover, davre. Hans navn blev herredets, hans dåd sognets.

Friet for røvere og fjender ligger så Hjelmlev Herred heget bag sine søer, og kun en enkelt gang ved sognet at melde om krigere, da polakkerne hærger, og kvinder og børn flygter over på Morholm ved Taaning mellem Hjelmlev og Tyrsting herreder, men myrdes der. Helten og moderen må dø, men Hjelmlev Herred er sin davre værd, livet værd, som stamfaderen har tjent.

Der holdes ting, og der sættes ret. Tingdalen og Tingkrogen er oppe i Nygård skov nord i Dover.

Artiklen fortsætter med at berette om de sagn, der knytter sig til herredet, den hovedløse præst i Svejldal i Nørre Vissing, der viser sig juleaften, om den hovedløse rytter i Nygårde skov. Der fortælles om den ridende præst i Præstelogi i Jeksen Dale og i Præstedalen i Dørup skov, om dommeren, der bliver blind, fordi han dommer en præst i Ry med urette. Der fortælles om sten, som har fingermærker, Bukkestenen, som en kæmpe kastede fra Balraven for at ramme Mesing kirke, men som faldt i den Tuede mose på sogneskillet Skanderup-Venge-Mesing. Om Skjoldskovstenen i Blegind, der vender sig, når den lugter nybagt brød. Om drager og lindorm og jætter.

Jo, fantasien har man ikke manglet i gamle dage, da disse historier opstod, sikkert om aftenen, hvor man samlede i de mørke stuer om ildstedet og fortalte historier, mens kvinderne syslede med spinderok og strikkepinde.

Kilder: Herredsbogen for Jylland
Historiens spor i Veng og Mesing sogne

FACEBOOK

For ca. 4 år siden startede Veng Lokalarkiv med at lægge gamle "nyheder" op på FB. Det har været en succes. Vi har nu godt 350 følgere. Det viser en levende interesse for historien. I 2017 fik vi ideen til en julekalender, det fulgtes op i 2018 og igen i 2019, hvor vi i år vil fortælle om juleforberedelser i 1919 på Sophiendal. Altså for netop 100 år siden.

Vi har i 2019 startet "Månedens Historie", hvor vi fra arkivets gemmer giver nogle af de mange historier et nyt og viralt liv.

Horning Lokalarkiv har taget ideen til sig, og har også lavet en FB side, 8362Horning Lokalarkiv.

HØRNING OG VENG for 50 år siden - 1969

Af Kjeld Nielsen, Horning og Erna Bachmann, Veng

- Linjeforingen for den nye motorvej er nu fastlagt. Den blev dog først klar i 1977, fra Viby Ringvej til syd for Skanderborg.
- Millionudvidelser på Weston, der købte grunden i Horning i 1964. altså for bare 5 år siden. I 1993 var det hele slut, og fabrikken lukkede.
- Hele året er der en livlig debat om sammenlægning af kommuner. I Horning er man ikke udelte begejstret for at få Veng (afstemning 6 for og 3 imod), mens man i Veng diskuterer muligheder Veng/Galten eller Veng/Skanderborg. Resultatet blev Veng/Horning. Der er 1401 beboere i Venge kommune.
- Rensningsanlægget ved Beringbro blev indviet.
- Horning central blev automatiseret den 4. juni 1969.
- Stationsområdet får fjernstyring af togene, en begyndelse til afvikling af stationen. 15. september 1975 forlod det sidste personale stationen, og 26. maj 1978 stoppede det sidste tog. Herefter lå det hele stille hen, indtil 13. december 2003, da Arriva begyndte at køre med stop i Horning.
- Horning Kommune sælger den gamle præstegårdshave. Der skal opføres et plejehjem på stedet. Det var begyndelsen på Præstehaven.
- Banken for Skanderborg og Omegns Horning-Filial vil efter 40 år på stedet bygge nye banklokaler på hjørnet af Skanderborgvej og Stationsvej.
- Efter indstilling fra lærerråd og skolekommission har Horning Sogneråd besluttet, at der indføres lordagsfrihed i Horning Skole fra 1. maj.
- Horning Håndværker- og Borgerforening opfordrer til indsamling af gamle billeder og andre dokumenter til et kommende egnsarkiv i lighed med andre steder. Arkiverne i Horning og Veng kom i 1972.
- Amtet har overtaget Horning-Adslev Lokalforening på Vestervej til nedrivning for at give plads til at fore Nørre Allé syd om Rytterskolen.
- Mesing: Rasmus Sørensen, "Klok-Ras", sover aldrig over, han har nemlig 25 vækkeure, det ældste er 300 år.
- Mjesing Central og centralbestyrer Edith Iversen fejrer 25 års jubilæum.
- Hårby Forsamlingshus bruger 40.000 kr. til centralvarme og P-plads.
- Kloakering og rensningsanlæg i Nr. Vissing koster 440.000 kr.
- Avisen skriver, at Venge kommune har bedre skoleforhold end Horning kommune, som den skal sammenlægges med.
- 290 år gammel bygning, "Mjesing Musæum", flyttes til Hjerl Hede
- Hårby Pigtrådscenter har gang i Forsamlingshuset med mange koncerter og fester.
- 80-årig mand fra Galten fundet frosset ihjel ved Venge sø. 22. febr

HØRNING OG VENG for 100 år siden - 1919

Af Flemming Schreiber Pedersen, Hårby

- Året 1919 – det første fredsåar efter Den store Krig – varslede store forandringer i Europa, ja verden over. Nye stater og samfundsformer så dagens lys på ruinerne af de gamle imperier. Der blev sluttet fred, men allerede ved underskrivelsen af Versailles-traktaten den 28. juni lod det ildevarslede fra én af de tilstedeværende, den franske marskal Ferdinand Foch: ” Dette er ingen fred. Det er en våbenstilstand for 20 år.” Det skulle vise sig at være mere end en spådom; i 1939 begyndte 2. Verdenskrig. Omend det officielle Danmark ikke var part i krigen, deltog dog danske i kampene på slagmarken - sonderjyderne; deres - og Sønderjyllands skæbne - optog gennem året 1919 i høj grad sindene - også i vore sogne.
- Her er et udpluk af hændelser på vores egn i året 1919:
- På møder i Norre Vissing, Horning og Blegind samlede man penge ind til sonderjyderne – i Horning og Blegind mere end 1.500 kroner.
- Hårby og Mesing Ungdomsforeninger samlede 100 deltagere til en tur til Himmelbjerget, som blev bestaget med et 3-mands orkester i spidsen. Hjemme i Hårby Forsamlingshus fortsatte man festen med dans til den lyse morgen. Blegind-Horning unges udflugt gik til Vestermølle – med sejlads på søen og dans på estraden.
- Der er mange skolesøgende børn i Mesing, så man beslutter at oprette en forskole for at aflaste kommuneskolen.
- Der er planer om en ny vej fra Mesing gennem skoven til Stilling.
- Brugsuddeler Kristen Pedersen i Venge fejrer 35 års jubilæum.
- I Brugsen i Mesing stjal en tyv penge fra pengeskabet. Nogle unge fra Mesing, som havde hørt om tyveriet, opdagede ham under indstigning i toget til Aarhus. De unge fulgte ham på gaden i Aarhus og kontaktede en betjent, hvorefter tyven blev pågrebet.
- Hornings unge uddanner sig: lærerstuderende Jens Søgaard har bestået lærereksamen, og trafikalev B. M. Kristensen har efter bestået prøve fået fast ansættelse – forelobig i Horning, senere i Skanderborg.
- Andelsbanken åbner et kontor i Horning.
- Enkefrue Plambeck har solgt Norre Vissing Kro til slagter Jørgensen, Låsby for 32.000 kroner.
- Købmand Christian M. Elgaard, Horning er nu – efter køb af ”Karensminde” - ejer af ikke mindre end tre møller.
- Den spanske syge har gennem året taget mange liv – også på vores egn. Sygdommen klingede af mod årets slutning.
- Smorbedømmelsesudvalget har bedomt Haarby Mejeri til at være i den bedste tredjedel i Aarhus Amt, hvad kvalitet angår.

KONTAKT ARKIVERNE

Horning og Veng Lokalkiver finder du på www.museumskanderborg.dk 	 Tlf.
Og på Facebook Veng Lokalkiver og 8362 Horning Lokalkiver.	
Horning Lokalkiv, Højboskolen, Toftevej 53a, 8362 Horning E-Mail: hoerning@museumskanderborg.dk Åbningstid: Hver torsdag kl. 9-12 samt efter aftale. I juli måned er arkivet lukket. Arkivar: Kjeld Nielsen, Parketten 31, 2.mf, 8362 Horning,	87 94 28 77 86 92 22 84
Veng Lokalkiv, Veng Skole, Søballevej 2, 8660 Skanderborg E-Mail: veng@museumskanderborg.dk Åbningstid: hver onsdag kl. 9-12 samt efter aftale I skolernes ferier er arkivet lukket Arkivar: Peter Mortensen, Ersholtvej 3, Nr.Vissing, 8660 Skanderborg	87 94 22 47 21 49 99 33

Støtteforen- gen	bestyrelse	mailadresser	Tlf.
<i>Formand:</i>	Kjeld Nielsen, Parketten 31, 2.mf., 8362 Horning	kn@museumskanderborg.dk	86 92 22 84 60 24 22 84
<i>Kasserer</i>	Karl Otto Frost, Parketten 23, 1.th., 8362 Horning	kokfrost@gmail.com	86 92 14 34
<i>Øvr. medlemmer</i>	Peter Mortensen, Ersholtvej 3, Nr. Vissing, 8660 Skb.	pm@museumskanderborg.dk	21 49 99 33
	Bodil Sørensen, Egevangen 9, 8362 Horning		86 92 30 41
	Stig Johnsson, Parketten 31.1.dør 4, 8362 Horning		50 42 41 09
	Flemming Schreiber Pedersen, Hårby Bygade 15, 8660 Skb.	schreiber.moos@gmail.com	86 52 58 10
	Ester Huusmann, Stabelvej 4, Hårby, 8660 Skb.		86 95 02 81
<i>Årsskriftets redaktør:</i>	Ema Bachmann, Ryvejen 43, Hårby 8660 Skb.	8660ryvejen43@gmail.com	86 52 28 06 61 76 10 44
<i>Suppleanter</i>	Svend Kannegaard Olsen, Højgårdsvej 15, 8362 Horning		30 48 35 42
	Egil Jørgensen, Hårby Bygade 9D, 8660 Skb.		30 55 88 21
	Anna Marie Basse Rasmussen, Dampgårdsvej 72, Gram, 8660 Skb.		86 57 14 14